

הומור במחילת אסתר

כדאי לאסוף לשיעור זה הרבה בדיחות מסוגים שונים כדי להדגים בעזרתן.

מה מצחיק אותנו? מה גורם לנו לצחוק?

1. **גורם ההפתעה** – משהו שלא ציפינו לו. לראות את הדברים מזווית אחרת, חדשה ומפתיעה. על פי התיאוריה של חוסר ההתאמה, אנו תופשים משהו כמצחיק כאשר שני חלקים לא-עקביים או לא-מתאימים מתנגשים זה בזה. ישנו חוסר הלימה בין הדברים. בספרו הצחוק, מ-1900, טען אנרי ברגסון שאנחנו צוחקים כשאנו מגלים מכאניות בפעולה שהייתה צריכה להיות אנושית. למשל, החלקה על קליפת בננה מגלה לנו שהגוף הוא חלק מן העולם הגשמי, ומציית לחוקי המכאניקה ולא דווקא לרצונו של המחליק.

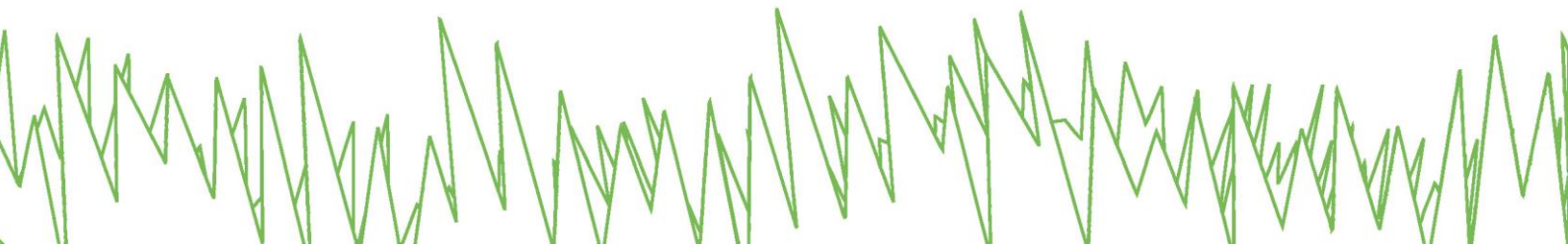
- משה עמד למשפט על שוד מזוין. השופט קרא את הכרעת הדין והכריז שהוא לא אשם. "מצוין", אמר משה. "האם זה אומר שאני יכול לשמור את הכסף?"
- - איך מכניסים ארבעה פילים לשתי עגלות?
- שניים בכל עגלה.
- - דוקטור, האם אוכל לנגן אחרי הניתוח? - בוודאי. - נפלא! קודם לא ידעתי.

2. **הקלה ממתח** - שחרור ממבוכה או מלחץ. פרויד: הומור הוא מנגנון הגנה מפני פחדים ממה שעלול לקרות. במקום לפחד צוחקים עליו.

לכאן שייך ההומור העצמי שמתמודד עם ביקורת. הומור יהודי הוא הומור עצמי שנועד להתמודד עם הרדיפות והקשיים.

- אלוקים, אני יודע שאנו העם הנבחר, אך האם לא יכולת לבחור במישהו אחר? (שלום עליכם).

צעירה יהודייה מביאה את ארוסה
לארוחת ערב בבית הוריה.
לאחר הארוחה מבקשת האם מהאב
שיברר פרטים על הארוס.
שואל האב: מהן תוכניותיך
עונה הארוס: אני תלמיד ישיבה
האב: יפה מאד אבל מה תעשה כדי לספק
לבתי את רמת החיים אליה הורגלה
הארוס: אני אלמד ואלוהים ידאג
האב: ואיך תקנה לה טבעת אירוסין
יפה כמו שהיא ראויה לה
הארוס: אני אתרכו בלימודי ואלוהים ידאג
האב: והילדים, מי ידאג להם
הארוס: אל תדאג אדוני, אלוהים ידאג
כך נמשכה השיחה כשעל כל שאלה
עונה הארוס "אלוהים ידאג"
מאוחר יותר שואלת האם
"נו איך היה" עונה לה
בעלה: אין לו עבודה, אין לו תוכניות
אבל הבשורה הטובה היא שהוא חושב
שאני אלוהים

חייל קטוע יד נשאל
על-ידי חברו כיצד זה
קרה לו. השיב החייל
"נתתי לאצבעות ללכת
במקומי"

**איך מכניסים
טנקיסטים לפולקסווגן?
במאפרה**

3. **עליונות** – תפישת ההומור לאורך השנים הדגישה את המרכיב האגרסיבי המעורב ביצירת הומור. תומס הובס (Hobbes) הוא שראה בהומור מעשה ניצחון, המבטא תחושת עליונות על פני אדם אחר. על פי הגישה הזאת, בכל בדיחה יש מרכיב תוקפני המשפיל צד אחר. במקרים רבים מדובר באדם, אך הצד המושפל יכול להיות גם חיה או רעיון. בדיחות על בלונדיניות הן דוגמה קלאסית לתיאוריית העליונות. בבדיחות הללו מוצגת בלונדינית המתנהגת בטיפשות. אנו חשים עליונות על אותה בלונדינית מכיוון שאנו מרגישים חכמים ממנה. ההומור בבדיחות אלו נובע מההצגה המגוחכת של זולת המתנהג בצורה טיפשית. הומור זה מחפה על תוקפנות שיש אצל הלועג.

אפלטון, ואחריו תלמידו אריסטו, הסבירו את הצחוק מהחלקה על קליפת בננה כשמחה לאיד. מכאן פיתחו תורה שעל פיה צחוק נובע מלעג ומתחושת עליונות.

הומור מסוג זה בא לעדן את התוקפנות הטבעית שיש לאדם. במקום לתקוף בידיים הוא תוקף במילים.

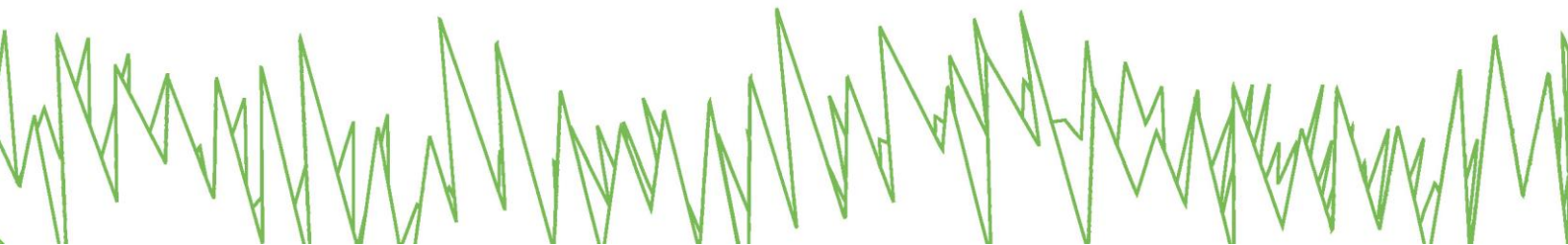
בתום וויכוח סוער אומרת
לידי אסטור לצ'רצ'יל
"אם הייתי אישתך הייתי
נותנת לך רעל"
עונה לה צ'רצ'יל
"ואם הייתי בעלך הייתי
שותה אותך"

דה גול החליק על ריצפת ביתו.
"הו אלוהים" אמרה אישתו
"כשאנו לבד את יכולה לקרוא
לי שארל" אמר לה דה גול

לאחר מריבה אומר הבעל לאישתו:
"את יודעת, הייתי טיפש כאשר
התחתנתי איתך"
ענה לו אישתו:
"אני יודעת, אבל הייתי יותר מדי
מאוהבת בך, או לא התייחסתי לזה"

4. **חוסר היגיון** - יציאה מכללי ההגיון והלוגיקה, מעין משחק ילדים. לכאן שייך ההומור הלשוני.

**למה התנינים לא בורחים
מחמת גדר?
מחמת גדר**

5. **עיוות המציאות** – הדגשה של תכונה או ענין מסוים באופן שאינו תואם את המציאות. כך נוצרת תמונה גחוסקית – מפחידה ומפלצתית של המציאות המעוררת גיחוך.

האם ניתן להכיל את כללי ההומור על מגילת אסתר?

אנו כבר מכירים את סיפור המגילה בע"פ ולכן קשה לנו לצחוק ממה שמתואר בה. אך יש לחשוב על מי שאינו מכיר את הסיפור – האם הוא יצחק ממנו?

- חוסר התאמה והפתעה – ושתי לא מוכנה להגיע למשתה של אחשוורוש, אחשוורוש מוצג כשיכור ולא כמלך עסוק בשלטון, עצתו של ממוכן להפוך את סירוב ושתי לבעיה לאומית ממדרגה ראשונה של כל הבעלים בממלכה היא מפתיעה, המן בא לבקש לתלות את מרדכי אך נשלח לתת לו כבוד, אסתר משתמשת בגורם ההפתעה בכך שמזמינה את אחשוורוש פעמיים למשתה ומפלילה את המן באופן מפתיע.
- עליונות – המגילה מציגה את המן באופן משפיל – הוא עובר ממצב עליון ששולט בטבעת המלך למצב שמוביל את מרדכי ברחבי העיר, ומיד מבהילים אותו למשתה אצל אסתר ונראה שהוא שוב במצב טוב, אך אסתר מפלילה אותו ושוב הוא יורד ממעמדו ונתלה. גם אחשוורוש מוצג כמגוחך – עסוק רק במשתאות ומובל ע"י השרים שלו.
- עיוות המציאות – כותב המגילה בחר להקצין אצל אחשוורוש את השתיינות שלו ובכך להציגו כשוטה שיכור, למרות שבוודאי היה עסוק בענייני שלטון, אך אלו אינם מוזכרים במגילה.

ניכר שכותב המגילה הבין מהו הומור ובחר לספר את הסיפור בצורה הומוריסטית ולא בצורה רצינית כפי שאולי היינו מצפים כשגזרת השמדה מרחפת על היהודים. (מעטים הם הטקסטים ההומוריסטיים בתנ"ך. דוגמה לכך הוא פרק מ"ד בישעיהו המציג את עובדי ע"ז כמגוחכים). אני מניחה שהכתיבה ההומוריסטית היא לאחר מעשה, בזמן הגזרה מן הסתם היה מתח גדול וזעקה גדולה ולא הסתובבו בדחנים ברחובות.

מדוע נכתבה דווקא כך המגילה?

- א. זהו סוג של מנגנון הגנה יהודי. כל כך הרבה צרות ניחתות על עמ"י וכדי להתמודד איתן היה צורך בהומור שיצחק על הסיטואציה. שילוב בין הומור שחור והומור עצמי. מנגנון זה חשוב מאד בחיים – החיוך על המציאות מאפשר להתמודד עם החיים טוב יותר. כדאי לאמץ זאת כפילוסופיה חיים.
- ב. האפשרות להביט על המצב הרע בחיוך ולא להתייאש ממנו מניחה שיש מי שמכוון את מהלך העניינים. מי שמביט בחיוך על החיים מאמין בהשגחתו של הקב"ה על מהלך חייו. מסר זה חשוב שמיוחד לאור העובדה ששם ה' לא מופיע כלל במגילה. זו יכולה להיות דרכו של המחבר לרמז למציאות אלוקית מאחורי העלילה.